

Boomgericht bosbeheren dankzij bostracken

Bostracken is het inventariseren, in kaart brengen en markeren van elementen in een bos voor de beheerplanning en uitvoering. De term verwijst naar het geheel doorkruisen van het bos. Dankzij bostracken ontstaat een duidelijk beeld van de kansen en mogelijkheden in een bepaald deel van het bos. Zodoende worden de waarden van het bos onderkend en worden aanknopingspunten gevonden voor verder beheer. Door te combineren met bleswerk gericht op deze elementen is de kans kleiner dat de beheerder zaken over het hoofd ziet. Zowel oudere volwassen bomen in de kroonlaag als jonge opslag daaronder en opstandsdelen met een beperkte functievervulling worden beoordeeld, vastgelegd en daarna zo nodig behandeld.

— Etiënne Thomassen (Bosgroep Zuid Nederland)

> Vastomlijnde ideeën en plannen richten een bosbeheerder soms te sterk op wat een bos zou moeten zijn in plaats van wat het nu al is. Zo liep ik een paar jaar geleden als eerste verkenning door een bos om een idee te krijgen in welke opstanden de verjongingsgroepen zouden komen. Ik wist al hoeveel ik wilde verjongen. Nu was ik op zoek waar ik dat ging doen. Ik liep door een volwassen grove dennenbos met een vrij open kroonlaag met een opkomende struiklaag van gemengd loofhout. Nog een keer dunnen zou de bijgroei verder verlagen. Om de productiedoelstelling in de benen te houden, was verjonging dus hoognodig.

Overal stond ondergroei die nauwelijks aan die doelstelling zou bijdragen. Maar hoe langer ik door de opstanden zwierf, hoe meer mij de ingroeie eiken begonnen op te vallen die hier en daar onder oude grove den stonden. Het jaar daarvoor had ik door groepenkap in het voorgaande werkblok één procent van de oppervlakte in verjonging gebracht, maar waarom eigenlijk? Deze eiken voldeden misschien wel niet aan het schoonheidsideaal van rank, slank en lichtbetakt, maar wel aan de doelstelling van meer inheems

loofhout. Als we de mooiste eiken nu eens een kans zouden geven door te laten groeien en met wat begeleidingsnoei de kans op kwaliteitshout zouden vergroten?

Toen hebben we het roer omgegooid. Eerst selecteren we toekomstbomen in alle lagen van het bos, dan pas denken we aan vlaktegewise kap. Met een paar jaar ervaring denken we nu eigenlijk helemaal niet meer aan vlaktegewise kap. Er blijken vaak zoveel aanknopingspunten te zijn om de volgende generatie omhoog te helpen dat kap helemaal niet nodig is. Het behouden van het bosklimaat is daarnaast ook prettig wanneer we meer schaduwverdragende boomsoorten willen introduceren. Dankzij het vastleggen van alle gegevens hebben we een overzicht van wat waar staat, welke locaties extra aandacht nodig hebben en waar nu precies die op te snoeien bomen staan.

Plan van aanpak bostracken

Inmiddels hanteren we voor bostracken een vast plan van aanpak. Dit gaat er van uit dat er in een werkblok vanaf nul wordt begonnen en de bosbeheerder een goed algemeen beeld heeft van het

bosgebied. Bij iedere afzonderlijke stap en keuze in het bos zijn de doelen van het beheerplan natuurlijk leidend. Welke stappen worden toegepast of weggelaten en wat uiteindelijk ook echt wordt vastgelegd op kaart, is hiervan afhankelijk.

1. Aanwijzen van reservaatgebieden en plannen exploitatie

De aanpak van een werkblok begint met het aanwijzen van een of meerdere reservaatgebieden en een ecologische infrastructuur. Dit gaat vooraf aan het werk in het bos en kan met goede kennis van het bos op kantoor gebeuren. Selecteer hiervoor delen met een relatief hoge natuurwaarde. Hier gaan we geen maatregelen uitvoeren of infrastructuur voor de exploitatie aanleggen. Vervolgens is het goed op kaart te bepalen wat handige rijroutes voor machines zouden zijn in de rest van het gebied. Houd hierbij rekening met te beschermen bouselementen (houtwallen, lanen,...), reliëf, ontwatering (rabatten, sloten) maar bijvoorbeeld ook houtstapelplaatsen.

2. Vastleggen van dunningspaden

De tweede stap is het markeren van dunnings-

Grove den 1960

7,26 hectare

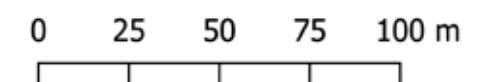
Geslaagde verjongingskap van 2013, nu gedomineerd door grove den

Voorbeeld

In figuur 1 is afdeling 102a afgebeeld van de gemeentebossen van Alphen-Chaam. Het is een grove dennenopstand uit 1960 van 7,26 ha. Dunningspaden liggen hier 20 meter hart op hart en zijn op reliëfrijke plekken terreinvolgend. In 2013 zijn hier in de toen vrij open opstand verjongingsgaten gemaakt die vervolgens zijn geklept. Hier heeft zich inmiddels natuurlijke verjonging gevestigd. In 2017 is de opstand met bostracking geïnventariseerd, waarbij in alle lagen van de opstand waardevolle bomen zijn geselecteerd. Er zijn 42 jonge QD-bomen, 69 opties, 4 toekomstbomen en 1 habitatboom gevonden. De toekomstbomen (2 gd en 2 be) en habitatboom (1 gd) zijn geselecteerd in de volwassen opstand. De QD-bomen en opties

zijn bomen uit de struiklaag en tweede boomlaag (vooral eik en berk, aangevuld met lijsterbes en vuilboom). Zo nodig hebben deze bomen ontwikkelingsruimte gekregen en de QD-bomen zijn opgesnoeid. De ingreep was relatief kort op de vorige en er is enkel ingegrepen voor de kwaliteitsbomen. Er is 17 m³ per hectare geoogst. Op geschikte locaties zijn aanvullend kloempen geplant. De nieuwe generatie is nu zeker gesteld en zal grotendeels uit loofhout gaan bestaan zonder de oude waarden op te ruimen. De grove dennenopstand is er nog en geeft de ingroeie jonge bomen een beschermt bosklimaat en de volgende beheerder een weerbaar bos met veel keuzemogelijkheden.

paden. Bostracken kan in elk bos, maar vooral in structuurrijke onoverzichtelijke bossen is de meerwaarde direct duidelijk. Zodra een tweede boomlaag zich heeft ontwikkeld, wordt het bewaren van overzicht moeilijker. Dan helpt een netwerk van dunningspaden dat het mogelijk maakt strook voor strook het bos aan te pakken.

3. Selecteren van waardevolle bomen

Als de infrastructuur duidelijk is, worden de bomen geselecteerd waar het beheer zich op gaat richten. We onderscheiden de volgende typen:

- QD-boom of kwaliteitstoekomstboom. Een toekomstboom heeft een uitzonderlijk hoge verwachte toekomstige houtwaarde (A-Kwaliteit) en krijgt alle ruimte om zich te ontwikkelen.
- Toekomstboom. Dit is een boom van houtkwaliteitsklasse B. Vaak al oudere bomen uit de boomlaag die hun optimale diameter nog niet bereikt hebben en nu al of later nog een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de bosstructuur.
- Habitatboomgroep. Dit is een groep bomen die gezamenlijk als klein verouderingseiland worden geselecteerd.
- Habitatboom. Dit is een boom met een belangrijke meerwaarde voor de biodiversiteit. Een afwijkende soort, een grillige vorm, uitzonderlijke omvang of bijvoorbeeld al in de aftakingsfase.
- Belevingsboom. Dit is een opvallende die ook in het zicht staat.
- Optie. Een jonge boom die later een QD-boom kan worden. Wanneer onvoldoende opties aanwezig zijn, kan je door het vrijstellen of een begeleidingssnoei de kans vergroten dat een optie later een kwaliteitsboom wordt. Hoewel het natuurlijk inzicht geeft, is het niet nodig om alle opties te markeren of vast te leggen. Dit is veel werk en niet nodig als er voldoende opties zijn.

- Plekken om natuurlijke verjonging te stimuleren of aanvullende soorten in te brengen.

Bij het selecteren zoekt de blesser steeds naar de meest waardevolle boom op een bepaalde plek. Als deze is geïdentificeerd wordt die gemarkeerd en vastgelegd met GPS. Deze locatie is nu gereserveerd voor die boom en de blesser kan verder lopen totdat hij ruim uit het toekomstig verwachte kroonoppervlak van de net geselecteerde boom is en analyseert de omgeving dan opnieuw. Meer informatie over selectie van kwaliteitsbomen staat in het artikel boomgericht bosbeheer en kwaliteitshout.

4. Vrijzetten van waardevolle bomen en inzetten verjonging

Dan volgt het bleswerk waarbij de bomen worden vrijgezet en dus de ontwikkelingsruimte krijgen die bij hun soort, functie en levensfase hoort. Waar geen waardevolle bomen staan, kan overwogen worden of dit een goed moment is om hier een verjonging in te zetten. Door gericht die bomen weg te nemen die veel licht wegvangen, kan je verjonging stimuleren of maak je de plek geschikt voor de aanplant van een kloemp. Een kloemp is een kleine aangeplante groep bomen van meestal 25 of 50 bomen. Hieruit moet uiteindelijk één volwassen boom komen.

5. Verdere gegevensverzameling

Natuurlijk kun je ook nog diverse flora- en fauna-elementen opnemen en de gebleste bomen inmeten. Dit is te combineren met een van de vorige stappen.

Resultaat

Eindresultaat van de eerste keer bostracken is een kaart met daarop alle kansen en belangrijke bomen in een bosgebied, inclusief een overzicht van punten waar maatregelen nodig zijn voor kwaliteitsverbetering. En waarschijnlijk een tot

in de puntjes voorbereide dunning. Maar een bostracking hoeft je niet alleen omwille van een dunning te doen. Het kan ook prima een inventarisatie zijn. De kaart geeft trouwens niet alleen inzicht in de aanwezige kwaliteiten, maar ook in de ontbrekende kwaliteiten. Daarnaast kan het een beeld geven van de ontwikkelingsrichting van het bos dankzij de (soort-)samenstelling van de gemarkeerde bomen.

Natuurlijk kost deze aanpak wel duidelijk meer inspanning en geld dan een traditionele blesronde. Reken op twee of drie keer zo hoge kosten voor de eerste blesronde waarin bostracken en bleswerk worden gecombineerd. De daaropvolgende blesronden profiteren van de eerste inventarisatie en ingreep en vereisen een normale inspanning. Deze volgende ronde is nodig zodra de gemarkeerde waardevolle bomen opnieuw ruimte nodig hebben. Bostracken betaalt zich terug in een groter inzicht en een daadwerkelijke vertaling van beheerdoelen in het bos en kansen voor kwaliteitshout. Om dit te behalen is werken met goed getrainde vakmensen een eerste voorwaarde. Het is immers vakwerk om de natuurlijke ontwikkeling en het effect van een behandeling in te kunnen schatten in een steeds meer gevarieerd bos.

Na de eerste dunningsronde wordt het overzichtelijker dankzij al meer herkenbare toekomstbomen en de aanwezige dunningspaden. Na iedere ronde volgt een verdere fine-tuning. Je zal merken dat je over een paar jaar kansen ziet die je de vorige keer niet zag. Het is onmogelijk in een complex bos alles in een keer te zien en na de eerste ingreep wordt de structuur die je hebt aangebracht ook echt zichtbaar. En in de tussentijd heeft de bosontwikkeling ook niet stil gestaan.<

e.thomassen@bosgroepen.nl

Met verspreid aangeplante kloempen onder een ijl scherm van grove den wordt de ontwikkeling naar gemengd weerbaar loofbos ingezet.

foto Etienne Thomassen